

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเอดส์เป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่สังครังเกียดและหวาดกลัวมากกว่าโรคอื่น เนื่องจากวงการแพทย์ทั่วโลกยังไม่พบยารักษาและวัคซีนที่จะมาป้องกันอย่างได้ผลได้ คนทั่วโลกจึงมีจำนวนที่ติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้นทุกวันและในที่สุดบุคคลเหล่านั้นก็จะต้องตายด้วยโรคหลายชนิดที่เข้ามา เนื่องจากว่าเชื้อเอดส์ได้เข้าไปทำลายภูมิคุ้มกันโรคของบุคคลนั้นให้เสื่อมลง

ด้วยเหตุที่คนเป็นพาหะสำคัญของเชื้อเอดส์และในยุคที่คนมีเสรีภาพในการเดินทางที่จะไปมาหาสู่กันได้อย่างรวดเร็ว โรคเอดส์จึงสามารถที่จะแพร่ได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าทุกประเทศต่างก็มีปัญหาเกี่ยวกับโรคเอดส์เหมือนกันจะต่างกันก็ตรงที่ความหนักเบาเท่านั้น โรคเอดส์จึงไม่ใช่ปัญหาเฉพาะของประเทศใดประเทศหนึ่ง หากเป็นปัญหาที่ทุกคนทั่วโลกจะต้องร่วมมือร่วมใจกันแก้ไข

โรคเอดส์เป็นโรคใหม่โดยคนใช้คนแรกๆนั้นพบในประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณปี พ.ศ. 2524 เนื่องจากมีรายงานว่าได้พบผู้ป่วยโรคต่างๆที่ยังไม่ควรจะเป็น ในกลุ่มบุคคลที่มีสุขภาพแข็งแรงเพราะว่าโรคเหล่านี้จะเป็นแต่เฉพาะคนแก่หรือคนที่มีภูมิคุ้มกันไม่ดี เลยเรียกโรคนี้ว่า - โรคเอดส์หรือโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง (Acquired Immune Deficiency Syndrome หรือ AIDS) ต่อมาก็พบว่าโรคเอดส์นี้เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งซึ่งภายหลังตั้งชื่อว่า HIV (Human Immunodeficiency Virus)

สำหรับประเทศไทย มีรายงานว่าพบผู้ป่วยโรคเอดส์ครั้งแรกจำนวนหนึ่งราย ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2527 จนกระทั่งถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2539 มีรายงานว่าพบผู้ป่วยโรคเอดส์ทั่วประเทศ จำนวน 36,629 ราย ในจำนวนนี้เสียชีวิตแล้วจำนวน 10,156 ราย และพบผู้ติดเชื้อที่ปรากฏอาการจำนวน 15,437 ราย โดยมีการประมาณการกันว่าผู้ติดเชื้อเอดส์ในประเทศไทยในขณะนี้มีอยู่ถึง

600,000 ราย¹ การระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยจึงนับได้ว่ามีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกขณะ ซึ่งจำนวนของผู้ที่ติดเชื้อเอดส์นี้ได้มาจากการสำรวจอัตราการติดเชื้อเอดส์ที่กระทรวงสาธารณสุขโดยวิธีที่เรียกว่า Sentinel Surveillance ที่ได้ทำการสำรวจทุกจังหวัด นอกจากนี้ได้มีการประมาณกันว่าภายในปี พ.ศ. 2543 ประเทศไทยจะมีผู้ติดเชื้อเอดส์ถึงประมาณ 2 - 4 ล้านคน โดยมีจำนวนผู้ที่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ในปีดังกล่าวคิดเป็นจำนวน 1 ใน 3 ของผู้ที่เสียชีวิตในประเทศ

จากการที่มีผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากมายต่อประเทศ เช่น การสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ การสูญเสียทางด้านแรงงาน การเกิดปัญหาสังคมในด้านต่างๆและปัญหาด้านการเมือง เป็นต้น จึงจำเป็นที่จะต้องหามาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ที่ได้ผลอย่างรวดเร็ว ซึ่งในปัจจุบันได้มีการดำเนินการในด้านต่างๆ อาทิ เช่น การให้สุศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดโรค โดยเฉพาะพฤติกรรมสำส่อนทางเพศและการใช้ถุงยางอนามัย ด้านการป้องกันการติดต่อของโรคทางเพศสัมพันธ์ มีการรณรงค์โดยการจ่ายถุงยางอนามัยเพื่อให้ได้อัตราครอบคลุมการใช้ถุงยางอนามัย 100% ในธุรกิจบริการทางเพศ ด้านการป้องกันการติดต่อของโรคทางเลือด โดยได้ดำเนินการตรวจเลือดทุกหน่วยที่จะบริการให้กับผู้ป่วย ด้านการเตรียมบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และด้านการจัดบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขโดยขยายบริการบำบัดรักษาแก่ผู้ป่วยและมีการจัดให้คำปรึกษาแนะแนวทางการแพทย์และสังคมไปยังโรงพยาบาลในจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ เพื่อให้พร้อมที่จะบริการแก่ผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์ต่อไปได้เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าจะได้มีการดำเนินงานในด้านต่างๆแล้ว แต่จำนวนผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์มิได้ลดลงเลยแต่กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรคเอดส์เป็นโรคที่ยากแก่การป้องกันและควบคุม เนื่องจากการที่โรคเอดส์มีระยะฟักตัวที่ยาวนานอาจนาน 7 ปีถึง 10 ปี และผู้ติดเชื้อที่ไม่มีอาการจะสามารถแพร่โรคไปสู่บุคคลอื่นได้ การค้นหาและพัฒนาวัคซีนที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพยังทำได้ยาก ระบบงานป้องกันและปราบปรามธุรกิจทางเพศและยาเสพติด ซึ่งเป็นต้นเหตุของความเสี่ยงในการติดเชื้อเอดส์ยังทำไม่ได้ผลและจากสาเหตุความเชื่อ ค่านิยมที่ผิดๆได้มีการปลุกฝังถ่ายทอดมาช้านาน ก็เป็นอุปสรรคต่อการปรับแก้ค่านิยมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงให้คงอยู่อย่างถาวรได้ ประกอบกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ทางกฎหมายรองรับและมาตรการทางกฎหมายยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการป้องกันและ

¹ กองควบคุมโรคเอดส์ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

ควบคุมโรคเอดส์ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรได้ เช่น ในการตรวจเชื้อเอดส์ของเจ้าหน้าที่โดยไม่ได้ได้รับความยินยอม ซึ่งหากพบเชื้อเอดส์แล้วเจ้าหน้าที่เองไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากเกิดความไม่แน่ใจว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองหรือไม่ นอกจากนี้ยังพบว่าระบบสวัสดิการและการป้องกันสุขภาพชีวิตและกฎหมายคุ้มครองเจ้าหน้าที่ยังไม่ดีพอ ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความกลัวและเสี่ยงต่อการติดเชื้อและไม่เต็มใจที่จะให้บริการได้² จากที่กล่าวมาข้างต้นพอที่จะสรุปสาเหตุที่สำคัญของการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์อันเป็นผลให้เกิดอุปสรรคในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ ดังนี้ คือ

1. ข้อจำกัดด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ในปัจจุบัน คือ

1.1 ยังไม่มียารักษาให้หายขาดและยังไม่มีวัคซีนป้องกัน ทำให้เชื้อเอดส์ระบาดไปได้เรื่อยๆยากแก่การหยุดยั้ง

1.2 เมื่อเชื้อเอดส์เข้าสู่ร่างกายแล้วจะต้องใช้เวลานานจึงจะแสดงอาการและตรวจพบ ซึ่งระยะเวลาที่จะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ดังนั้นหากพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้ติดเชื้อเอดส์นั้นยังมีลักษณะที่เป็นการแพร่เชื้อเอดส์ได้ ก็ย่อมเป็นเหตุให้โรคนี้อุบัติรุนแรงยิ่งขึ้น

2. ข้อจำกัดด้านสังคมจิตวิทยา มีดังต่อไปนี้

2.1 เอดส์เป็นโรคที่สังคมรังเกียจ ผู้ติดเชื้อเอดส์จึงไม่ต้องการให้ผู้อื่นล่วงรู้เพราะเป็นผลเสียต่อการประกอบอาชีพและการสมาคม การติดเชื้อเอดส์จึงเป็นความลับส่วนตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคในการใช้มาตรการทางสาธารณสุขให้ได้ผลในเชิงควบคุมและป้องกัน เช่น การตรวจเลือดเพื่อหาเชื้อเอดส์ การกำหนดให้ผู้ติดเชื้อเอดส์ไปตรวจสุขภาพตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นต้น

2.2 การใช้เข็มหรือกระบอกฉีดยาร่วมกันในหมู่ผู้ติดยาเสพติด ซึ่งแสดงถึงความไว้วางใจในพวกเดียวกัน หรือการสำส่อนทางเพศโดยไม่ใช้ถุงยางอนามัย ซึ่งเป็นพฤติกรรมในที่ลับจึงยากที่จะใช้กฎหมายห้ามการกระทำได้กล่าว เพราะหาหลักฐานลงโทษผู้ฝ่าฝืนไม่ได้

2.3 ความเชื่อในทางศีลธรรมและสิทธิมนุษยชนในส่วนที่คำนึงถึงความมั่งคั่งและความพึงพอใจเฉพาะตัว เช่น ไม่ทำยาบเพราะกลัวว่าตัวเองจะตกนรก สิทธิเสรีภาพในการเลือกที่อยู่อาศัย สิทธิในเนื้อตัวร่างกาย เป็นต้น ซึ่งความเชื่อลักษณะนี้ย่อมเป็นอุปสรรคแก่การทำแท้งให้แก่ผู้ติดเชื้อเอดส์ที่เป็นหญิงมีครรภ์และการกักกันผู้ติดเชื้อเอดส์ที่มีพฤติกรรมแพร่เชื้อเอดส์ไว้ในสถานพยาบาลหรือในสถานที่ที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะ

² คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ

3. ข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

3.1 ข้อจำกัดของกฎหมายควบคุมโรคติดต่อ ทำให้ไม่อาจนำมาใช้ได้ผลในเชิงควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของกฎหมาย เพราะว่าโรคเอดส์มีลักษณะที่ไม่เหมือนกับโรคติดต่ออื่นๆ ที่สามารถติดต่อกันได้ง่าย แต่โรคเอดส์จะติดต่อก็ได้ก็แต่เฉพาะกับบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเท่านั้น และกฎหมายดังกล่าวก็ไม่มีมาตรการอื่นที่เหมาะสมในการที่จะมาควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ได้

3.2 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่สามารถเข้าไปดูแลสุขภาพอนามัยของหญิงที่เป็นโสเภณีได้อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง เพราะการคำนวณนั้นเป็นอาชีพที่ขัดต่อพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503

3.3 ปัญหาการเรียกค่าเสียหายของผู้ติดเชื้อเอดส์ในการการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งจากผู้แพร่เชื้อไวรัสเอดส์ ซึ่งเป็นผู้ก่อความเสียหายแก่ชื่อเสียง ทางทำมาหาได้หรือความเจริญของผู้ติดเชื้อเอดส์

3.4 ปัญหาในกฎหมายอาญาเกี่ยวกับเรื่อง ความรับผิดชอบต่อชีวิต ร่างกาย การรักษาความลับและการทำแท้ง คือ

1. กรณีการแพร่เชื้อเอดส์ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาฆ่าผู้อื่นเช่นกันถ้าผู้นั้นรู้อยู่แล้วว่าตนเป็นโรคเอดส์อยู่ เพราะหาไม่ช้าก็เร็วผู้ที่ได้รับเชื้อนั้นก็จะต้องตาย แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาว่าจะลงโทษผู้ที่แพร่เชื้อเอดส์อย่างไร เพราะว่าผู้ที่แพร่เชื้อเอดส์นั่นเอง ก็จะต้องตายเช่นกันและอาจจะตายก่อนที่ผู้รับเชื้อจะทราบว่าตนได้รับเชื้อเอดส์ ทำให้ไม่มีผู้ที่จะต้องรับโทษ แต่ถึงแม้ว่าจะรู้ตัวก่อนที่ผู้ติดเชื้อเอดส์จะตายไปก็ไม่รู้ว่าจะลงโทษผู้แพร่เชื้อเอดส์ด้วยวิธีใดถึงจะเหมาะสม จึงเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไข

2. กรณีที่แพทย์และผู้ช่วยแพทย์รักษาโรคอื่นของคนไข้และรู้ว่าคนไข้ติดเชื้อเอดส์ ย่อมถือว่าเป็นผู้ล่วงรู้ความลับของผู้อื่นโดยเหตุที่ประกอบอาชีพแพทย์หรือผู้ช่วยแพทย์ เพราะผู้ติดเชื้อเอดส์ทั่วไปย่อมไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ หากแพทย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์ กฎหมายกำหนดให้ลงโทษจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ ทำให้แพทย์และผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มั่นใจในการทำงาน ในขณะที่เดียวกันผู้ติดเชื้อเอดส์หรือผู้ที่จะให้แพทย์ตรวจเลือดหาเชื้อเอดส์ก็ไม่มั่นใจว่าความลับของตนจะไม่รั่วไหลอันจะเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหายก่อนเวลาอันสมควร

3. แพทย์ทำแท้งให้หญิงมีครรภ์ได้โดยไม่มีความคิด ถ้ากระทำเพื่อสุขภาพของหญิงนั้น หรือกระทำเมื่อหญิงมีครรภ์เพราะถูกข่มขืนกระทำชำเรา หรืออนาจารเท่านั้น กรณีอื่นแพทย์ทำแท้งไม่ได้ มีปัญหาว่าหญิงมีครรภ์ที่ติดเชื้อเอดส์นั้นควรที่แพทย์จะสามารถทำแท้งให้หญิงได้หรือไม่

ปัญหาในข้อกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ซึ่งให้เห็นความจำเป็นต้องมีกฎหมายที่เกี่ยวกับโรคเอดส์โดยเฉพาะ ในลักษณะที่เป็นการประสานแนวคิดด้านการแพทย์กับแนวคิดด้านสังคมจิตวิทยาและกฎหมายเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจและเต็มใจเข้าไปอยู่ในระบบควบคุมและป้องกันโรคเอดส์เพิ่มขึ้นและส่งเสริมให้บุคลากรทางการแพทย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ

สำหรับประเทศไทยได้มีการดำเนินการทางด้านมาตรการทางกฎหมาย โดยในปี พ.ศ. 2528 กระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศให้เพิ่มชื่อโรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่ต้องแจ้งความ ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523 และในปี พ.ศ.2529 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศให้เพิ่มชื่อโรคเอดส์เป็นโรคต้องห้ามตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 แต่เนื่องจากไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในปัจจุบัน จึงได้มีการประกาศยกเลิกให้โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อที่ไม่ต้องแจ้งความอีกต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523 เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2534³ และได้ประกาศยกเลิกให้โรคเอดส์เป็นโรคต้องห้ามตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535⁴ สำหรับมาตรการทางกฎหมายอื่นที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมการดำเนินการในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ได้ เช่น พระราชบัญญัติปราบการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการท้าววิจัย

1. เพื่อให้ทราบว่ามีมาตรการทางสาธารณสุขที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่เพียงพอ ควรที่จะต้องมีมาตรการทางกฎหมายเข้ามาเสริม
2. เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างทางด้านแนวความคิด ในการนำเอามาตรการทางกฎหมายมาปฏิบัติ
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์
4. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย ในส่วนที่เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในประเทศไทยให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาในการรื้อถอนสิทธิของผู้ติดเชื้อเอดส์ในประเทศว่าควรที่จะต้องได้รับการคุ้มครองมากกว่าที่เป็นอยู่

³ ราชกิจจานุเบกษา 1 ตุลาคม พ.ศ. 2534 หน้า 9630.

⁴ ราชกิจจานุเบกษา 13 มีนาคม พ.ศ. 2535 หน้า 9630.

สมมติฐาน

มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับโรคเอดส์ในปัจจุบันยังไม่สามารถที่จะควบคุมโรคเอดส์ในกรณีของผู้ติดเชื้อเอดส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการจำกัดและกีดกันสิทธิของผู้ติดเชื้อเอดส์ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่เพื่อให้สามารถควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้จะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของการควบคุมโรคเอดส์ที่เกิดจากผู้ที่มีเจตนาแพร่เชื้อเอดส์และการนำเอามาตรการทางกฎหมายเข้ามาเสริมมาตรการทางสาธารณสุขที่ไม่สามารถควบคุมโรคเอดส์อย่างได้ผล นอกจากนี้ก็จะกล่าวถึงสิทธิของผู้ติดเชื้อเอดส์ในการอยู่ในสังคม ซึ่งการศึกษานี้จะมีการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและแนวทางในการนำมาปรับปรุงใช้ในประเทศต่อไป

วิธีการศึกษาและวิจัย

วิธีการดำเนินการศึกษาและวิจัยจะใช้การวิจัยแบบเอกสารเพียงอย่างเดียว โดยจะศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากตำรากฎหมาย เอกสารที่เกี่ยวข้อง ด้วนกฎหมาย ระเบียบต่างๆของประเทศไทย และต่างประเทศ นำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์หาข้อสรุป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวทางที่จะนำมาใช้ควบคุมผู้ที่มีเจตนาแพร่เชื้อเอดส์
2. ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของรัฐที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ในปัจจุบันว่าใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใด สมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงอย่างไรกับปัญหาที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งทางด้าน การป้องกันและการควบคุม
3. เกิดแนวคิดร่วมกันว่าจะต้องร่วมมือกันทุกๆฝ่าย ถึงจะต่อสู้กับโรคเอดส์ได้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย